

სკოპცების რელიგიური სექტა (XIX საუკუნის 40-50-იანი წლები)

ავთანდილ სონღულაშვილი

თსუ, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის
და ეთნოლოგიის ინსტიტუტი
a.songulashvili@yahoo.com

რელიგია განსაზღვრავს ადამიანის ადგილსა და დანიშნულებას სამყაროში, თუ როგორ და რისთვის იცხოვროს. ეს კი მოითხოვს გარკვეული ზნეობრივი ნორმების დაწესებას, რომელთა დაცვა და შესრულება ადამიანს მიიყვანს სასურველ მიზნამდე.

ანტიკურ პერიოდში და ფეოდალური საზოგადოების დროს, რელიგიური თვითშეგნება ხშირად გამოდევნის ეთნიკურ თვითშეგნებას. შუა საუკუნეებში ხდებოდა ისეც, რომ რელიგიური სხვაობა ეთნიკურად ახლო მდგომ ხალხებსაც მიჯნავდა, ზოგჯერ იმდენად, რომ მათ ერთმანეთში ომებიც კი ჰქონდათ სხვადასხვა რელიგიური მრწამსის გამო.

დემოკრატიულ საზოგადოებაში რელიგია გამოყოფილია სახელმწიფოსაგან. ეს პიროვნების კერძო საქმეა. ყოველ ადამიანს აქვს რწმენის თავისუფლება, რომლის მიხედვით, მას შეუძლია აირჩიოს ის რელიგია, რომელიც ყველაზე მისაღებად მიაჩნია ან საერთოდ უარი თქვას რელიგიაზე (ერქომაიშვილი 2005: 55).

ევროპაში აგორებულმა პროტესტანტიზმის ტალღამ, ოფიციალური რელიგიის წინააღმდეგ, ხელი შეუწყო რელიგიური სექტების აღორძინებას. პროტესტანტიზმი (ლათინურად – Protestants – ვინც დავობს, პროტესტს აცხადებს) – მესამე მთავარი მიმდინარეობაა ქრისტიანული რელიგიის, კათოლიციზმის და მართლმადიდებლობის შემდეგ, არის მრავალი სექტისა და განშტოების მქონე. ეს იყო დიდი საყოველთაო მოძრაობა კათოლიკური ეკლესიის მსახურთა თვითნებობისა, რომელსაც ეკლესიის მოღვაწეები ამხელდნენ და ითხოვდნენ კულტის უბრალოებისაკენ დაბრუნებას. ამასთან ეკლესია არ მიაჩნდათ შუამავლად ღმერთსა და ადამიანს შორის.

ბურჟუაზიამ ომი გამოუცხადა ფეოდალიზმის მადიდებელ კათოლიციზმს. ისინი უარყოფდნენ მღვდლობას, საღვინებელს, ფუფუნებას. ძველი ცოდვების გამოსყიდვის საშუალებად მიიჩნევდნენ პირად რწმენას, სიქველეს, კეთილი საქმეების კეთებას და არა განდევილობას. პროტესტანტიზმმა წამოაყენა სამი ახალი პრინციპი: პირადი რწმენით ხსნა, ყოველი მორწმუნის (მონათლულის) სინამდინდე (მღვდლობა) და ბიბლიის თარგმანში გააძლიერა ლუთერმა პავლე მოციქულის სიტყვები: „განმართლება კაცისა სარწმუნოებითა თვინიერ საქმეთა სჯულისათა“ (რომაელთა მიმართ, 3, 28), ე. ი. კანონთა მიუხედავად, მორწმუნეს რწმენა ამართლებს (გელოვანი 1990: 143).

პროტესტანტიზმი გავრცელდა გერმანიაში, შვეიცარიაში, ნორვეგიაში, საფრანგეთში, პოლანდიაში, ბელგიაში, ჩეხეთსა და ევროპის სხვა ქვეყნებში. XVII საუკუნიდან მან შეაღწია ევროპის სახელმწიფოების კოლონიებშიც.

რეფორმაციამ ევროპაში ძლიერ შეარყია ფეოდალიზმი და მისი დასაყრდენის – კათოლიკური ეკლესიის ძალაუფლება. არა მარტო ბურჟუაზია, არამედ გლეხობა და ქალაქის გადატაკებული მასები მხარს უჭერდნენ პროტესტანტიზმის იდეოლოგიას, რომელიც მიმართული იყო ფეოდალიზმისა და მისი ერთ-ერთი დასაყრდენის, კათოლიკური ეკლესიის წინააღმდეგ. მოგვიანებით, პროტესტანტიზმი დაიშალა მრავალ ეკლესიად და მიმდინარეობად. პროტესტანტიზმის საწყისი ფორმებიდან (ლუთერანობა, ანგლიკანობა, კალვინიზმი, ცვინგლიანიზმი და სხვა), აღმოცენდა მრავალი რელიგიური მიმდინარეობა: მეტოდისტები, რეფორმატიზმი, პრესვიტერიანელობა, კონგრეგაციონალიზმი, ადვენტიზმი, ორმოცდაათიანელები, ბაპტიზმი და სხვ.

XX საუკუნის ბოლოს და XXI საუკუნის დასაწყისში მსოფლიოში 3000-მდე დიდი და მცირე რელიგიური სექტა მოქმედებდა, რომელთაგან ზოგი საყოველთაოდ ცნობილია (მაგალითად, იეღოვას მოწმეები, კრიშნაიზმი, ბახაიზმი), ზოგი – ნაკლებად (მაგალითად, ინგლისური სატანიზმი, ღვთის შვილები, საკურთხეველის რწმენა) (სიგუა 2021: 17). მაგრამ მაინც რა არის რელიგიური სექტა? ლექსიკონების დიდი ნაწილის მიხედვით „სექტა“ ქვეყანაში მოქმედი ძირითადი კონფესიის შედარებით მცირერიცხოვანი რელიგიური დაჯგუფებაა. ეს განმარტებაც მთლად სრულყოფილად ვერ გადმოგვცემს ტერმინის შინაარსს.

სექტა (ლათინურად Secta „მოძღვრება, სკოლა“) გაგებულია ისეთ რელიგიურ მიმდინარეობად, რომელიც არ სცნობს სჯულის კანონს და აღიარებს მხოლოდ წმინდა წერილს, ისიც მხოლოდ საკუთარი ინტერპრეტაციით. უფრო სწორად, მორწმუნე ადამიანთა გაერთიანებებს, რომლებიც გამოეყვნენ და დაუპირისპირდნენ გაბატონებულ კათოლიკურ და მართლმადიდებელ ეკლესიებს, აქვთ წარმოშობისა და განვითარების თავიანთი ისტორია, ორგანიზაციული სტრუქტურა და შემუშავებული რელიგიური დოგმატიკა რელიგიური სექტები ეწოდება (გეგეშიძე 1988:79).

რელიგიური სექტანტობა რელიგიური იდეოლოგიისა და ორგანიზაციის ერთ-ერთი ფორმაა. იგი დამახასიათებელია ყველა, მსოფლიო და ეროვნული რელიგიისათვის. იუდაიზმში, ქრისტიანობაში, ბუდიზმში, ისლამში, სხვადასხვა ისტორიულ პირობებში, გარკვეული სოციალური და პოლიტიკური მიმდინარეობა და სექტა ჩამოყალიბდა. ამავე დროს, მორწმუნე სექტანტები ხშირად შეურაცხყოფად იღებენ მათთვის სექტანტად მოხსენიებას. არის შემთხვევები, როდესაც ერთი და იგივე რელიგიური მიმართულება ერთ სახელმწიფოში სექტის სახელწოდებით არის წარმოდგენილი, მეორე სახელმწიფოში კი იგივე რელიგიური ორგანიზაცია გაბატონებულ რელიგიად არის აღიარებული.

სექტანტური რელიგიური მოძღვრება ორი სახისაა – ძველი და ახალი აღთქმისეული. ხოლო სექტების მიერ რელიგიური სიმართლის ათვისების საშუალებების მიხედვით არსებობენ ე. წ. რაციონალისტური და მისტიკური სექტები. მაგ., რაციონალისტურ სექტებს მიეკუთვნებიან მოლოკნები, ხოლო მისტიკურს – დუხობორები.

პირველები ჭეშმარიტების შეცნობის გზად მიიჩნევენ გონებას, ხოლო მეორენი, ანუ მისტიკური სექტები გვასწავლიან, რომ ადამიანმა ჭეშმარიტება შესაძლებელია შეიმეცნოს გონების გვერდის ავლით, საიდუმლო და გამოუთქმელი გზით, რომელსაც სექტანტები ხშირად წმინდა წერილზე მაღლა აყენებენ.

ეს შეხედულება გამომდინარეობს ყველა მისტიკური რწმენისათვის დამახასიათებელი შესაძლებლობით ადამიანის უშუალო კავშირისა ღმერთთან, რომლის ძალითაც ადამიანი თავის თავში ღებულობს ღმერთს და თვითონაც ღმერთი ანუ ქრისტე ხდება.

ამ შეხედულებასთან დაკავშირებით, მისტიკური სექტების დოგმატიკაში განსაკუთრებულ თავისებურებას იძენს მოძღვრება ღმერთისა და იესო ქრისტეს ხორცშესხმის შესახებ, რომელიც გაიგება არა როგორც ისტორიული მოვლენა, ერთადერთი და განუმეორებელი, არამედ როგორც განუწყვეტელი ხორცშესხმა და გარდასახვა ქრისტესი ცალკეულ პიროვნებებად, რაც დამოკიდებულია ადამიანის ზნეობრივ სრულყოფილებაზე (მჭედლიშვილი-ნაკუდაიძე 2007: 273-274).

საქართველოში ქრისტიანული სექტების მრავალსახეობის არსებობა ობიექტურ და სუბიექტურ ფაქტორთა ერთობლიობით არის განსაზღვრული, რომელთა შორის მნიშვნელოვანია რჯულთშემწყნარებლობა. ჩვენთან ქრისტიანული სექტების გავრცელება, სხვა სახელმწიფოებისაგან განსხვავებით, ყოველთვის განპირობებული არ ყოფილა სოციალურ-ეკონომიკური პირობებით. ეს მოვლენა ძირითადად, განსაზღვრულია საქართველოში მცხოვრები სხვადასხვა ეროვნების წარმომადგენლების სარწმუნოებრივი თავისებურებით, მორწმუნეთა სამისიონერო საქმიანობით (გეგეშიძე 1988: 80-81).

ქრისტიანული რელიგიის სექტანტური ჯგუფების მრავალსახეობა დღის წესრიგში აყენებს მათი კლასიფიკაციის დაზუსტების აუცილებლობას. სპეციალურ ლიტერატურაში არსებობს რელიგიური სექტანტობის კლასიფიკაციის რამდენიმე მოდელი, მაგრამ საქართველოსთვის ყველაზე მისაღებია ქრისტიანული სექტების ორ ძირითად ჯგუფად დაყოფა. პირველ რიგში უნდა გაერთიანდნენ ის „რუსული წარმოშობის“ სექტები, რომლებიც გა-

მოხატავდნენ ბატონყმობის, ცარიზმის, რუსული მართლმადიდებელი ეკლესიის კანონით შემზღუდველი ბატონობისადმი წინააღმდეგობას, მათი გავლენისაგან თავდახსნის ძიების სურვილს. ასეთებია: დუხობორები, მალაკნები, სტარობრიადცები და სხვები.

მეორე ჯგუფის ქრისტიანული სექტები პროტესტანტული წარმოშობისანი არიან. ისინი კაპიტალიზმის განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე წარმოიშვნენ ვეროპის ქვეყნებში და გავრცელდნენ, როგორც რუსეთში, ასევე საქართველოში. ასეთებია: ბაპტისტები, ორმოცდაათიანელები, მეშვიდე დღის ადვენტისტები, იელოველები და სხვები.

პირველი რუსი რასკოლნიკები, რომლებიც საქართველოში ჩამოვიდნენ სკოპცები (ევნუხები, საჭურისები) იყვნენ. მსგავსი რელიგიური სექტანტიზმი ძველ აღმოსავლეთსა და ანტიკურ ეპოქაში იღებს სათავეს. სკოპცები იყვნენ ფრიგიული წარმოშობის ქალღმერთის – კიბერეს ქურუმები საბერძნეთში. ასევე, ფინიკიელების მთავარი ქალღმერთის ასგჩაგას და ინდოეთში ღმერთ ვიშნუს მსახურები. ნარატიული წყაროების მოწმობით მსგავსი სექტების არსებობა ბიზანტიაშიც დასტურდება, სადაც სარდლობდნენ ფლოტს, გაყავდათ არხები და ა. შ. *საჭურისებმა – ევსევიმ და პიობაციუსმა* არიანობა ლამის აღმოსავლეთ რომის იმპერიის სახელმწიფო რელიგიად გადააქციეს (შაუროვი 2023ა: 29).

საინტერესოა, რომ კასტრაცია 2000 წელს ჩვენს ერამდე ჩვეულებრივ პრაქტიკად იქცა მეცხოველეობასა და სამხედრო საქმეში. უფრო მეტიც, ჩვენს წელთაღრიცხვამდე XIII საუკუნეში ეგვიპტელთა მიერ ლიბიის დალაშქვრის შემდეგ, გამარჯვებულთა ნადავლის ჩამონათვალში მოიხსენიება ცამეტი ათასი პენისი. ჩვეულება, დამარცხებული ქვეყნის ტყვეებისათვის მამაკაცური ორგანოების მოკვეთისა დაუწერელ კანონად იქცა და ფართოდ გავრცელდა სემიტებში, ეთიოპიაში, ინდოეთში, ბაბილონში, სპარსეთში და სხვა ქვეყნებში. ამ საქმეში არ ჩამორჩებოდა ძველი საბერძნეთი და რომი.

თავიდან კასტრაცია იყო დამარცხებული ტომების დამცირების საშუალება. მოგვიანებით, 700 წელს ჩვენს ერამდე, როდესაც შუამდინარეთში შეიქმნა პირველი *ჰახამხანები* საჭურისებისათვის გაჩნდა სამსახურიც. ისინი საუკუნეთა განმავლობაში მეფეთა ცოლეების რეზიდენციებს იცავდნენ.

კასტრირებულები იყოფოდნენ ორი ტიპის საჭურისებად: პირველი, ვისაც აცლიდნენ სათესლე ჯირკვლებს და მეორე, აჭრიდნენ პენისსაც. სწორედ მათ უწოდებდნენ სკოპცებს (შაუროვი 2023ბ: 28-29).

მართლმადიდებლობას, როგორც ნებისმიერ კონფესიას ჰყავს თავისი დისიდენტები. რუსულ მართლმადიდებლობაში სხვაგვარად მოაზროვნეები, დოკუმენტების თანახმად დაფიქსირებულია დაახლოებით 1645 წელს. სკოპცების მიმდინარეობა სათავეს იღებს *ხლისტების* სექტიდან, ამიტომ მოკლედ შევჩერდებით მათზე.

ერთ-ერთ მძლავრ რელიგიურ სექტად რუსეთში ითვლებოდნენ ხლისტები. უკვე XVII საუკუნეში ისინი ყველაზე პოპულარული გახდნენ მოსახლეობაში. აღსანიშნავია, რომ ხლისტებს უერთდებოდნენ მონასტრები თავისი ბერებით. სექტა ითვლებოდა „დახურულ“ სისტემად. ლიდერები ქადაგებდნენ უკიდურეს ასკეტიზმს. მოძღვრის მოწოდებით ვინც ქორწინებაში იყო უნდა განქორწინებულიყო, ხოლო დასაქორწინებლებს არ უნდა შეექმნათ ოჯახი. ვისაც განქორწინება არ უნდოდა, ცოლთან ისე უნდა ყოფილიყო, როგორც დასთან. რიტუალის შესრულების დროს მორწმუნეები გუნდთან ერთად სწრაფად უვლიდნენ წრეს და ლოცვებს წარმოთქვამდნენ სიმღერით. ეფექტის გაძლიერების მიზნით, განმეორებითი მოძრაობებით ტანზე ირტყამდნენ წვეპლას სისხლდენამდე, რის გამოც უჩნდებოდათ იარები. სავარაუდოდ, ამ რიტუალიდან გამომდინარე ეწოდათ მათ ხლისტები, რაც „წვეპლას“ „შოლტს“ ნიშნავს (ფილიმინოვა 2023: 32).

ლიდერის ანდერძი სექტანტებს საიდუმლოდ უნდა შეენახათ. ასეთ შემთხვევაში მათ სამოთხე ელოდათ. დანილა ფილიპოვიჩი სიკვდილამდე ღმერთად ითვლებოდა. მაგრამ, რომელი ღმერთი იქნებოდა შვილის გარეშე. ამიტომ გამოჩნდა ძე ღმერთიც „ქრისტე“ – ივან ტიმოფეევიჩ სუსლოვი სოფელ მაქსაკოვიდან. ამის შემდეგ მოვიდა ახალი „ქრისტე“ და ა. შ. ხლისტები თავის თემს „ხომალდს“ უწოდებდნენ.

1739 წელს დაიწყო ხლისტების სასტიკი დევნა. მათ წვავდნენ და ფერფლს ქარს ატანდნენ. მიუხედავად ამისა, ვოლგისპირეთში მთელი რიგი მონასტრები „ხლისტობაზე“ მო-

ექცნენ. ყოველ „ხომალდზე“ უკვე ჰყავდათ საკუთარი „ქრისტე“, თავისი ღვთისმშობელი და თავისი წინასწარმეტყველი (ფილიმინოვა 2023: 33).

აზრიც კი კასტრაციის შესახებ, ბუნებრივია, ნებისმიერ ნორმალური ფსიქიკის ჯანმრთელ ადამიანს აშინებს. უძველესი დროიდან ეს ითვლებოდა მტკივნეულად, დამამცირებელ პროცედურად, რომელსაც ძირითადად მიმართავდნენ მონების, დამნაშავეების მიმართ. აღმოსავლურ ჰარამხანებშიც საჭურისები იშვიათად თანხმდებოდნენ კასტრაციას ნებაყოფლობით.

ოფიციალური ვერსიის თანახმად ხლისტების ერთ-ერთი ლიდერი ორლოვსკის გუბერნიაში კონდრატე სელივანოვი შოკში ჩავარდა სექტანტების აღრეული სქესობრივი ურთიერთობით, რომელიც ხდებოდა ღრეობების დროს. სელივანოვმა წინადადებით მიმართა ხლისტებს გადაედგათ რადიკალური ნაბიჯი ცოდვებისაგან განთავისუფლების მიზნით. პირადი მაგალითის ჩვენებით ჩაიტარა კასტრაცია გავარვარებული რკინით. ხლისტების უმრავლესობა შეძრწუნებული დარჩა სელივანოვის საქციელით. ეს უკანასკნელი იძულებული გახდა დაეტოვებინა თემი. ამავე დროს, ზოგიერთი ხლისტის ცნობიერებაზე სელივანოვის „გმირობამ“ უდიდესი შთაბეჭდილება მოახდინა და მის მაგალითს მიბაძეს. ამდენად, დღე, როდესაც კონდრატე სელივანოვმა „დანვა მაცდუნებელი გველი“, შეიძლება ჩაითვალოს ახალი სექტის – სკოპცების დაბადების თარიღად (ლუშკონსკი 2022: 42). ეს კი მოხდა XVIII საუკუნის 60-იან წლებში. სექტის ძმებად გამოაცხადეს ყველა რუსი იმპერატორი და დედოფალი, სუვოროვი, ნაპოლეონი, მოციქულები და იესო ქრისტეც.

ტამბოვიდან 80 კილომეტრში არის პატარა ქალაქი მაჩშანსკი. 200 წლის წინ ეს იყო რესპექტაბელური და მდიდარი სავაჭრო ქალაქი. და კიდევ – რუსეთის ტერიტორიაზე ყველაზე მდიდარი, საზარელი და არაადამიანური სექტის შტაბი. სექტანტების თვითსახელწოდება იყო „თეთრი მტრედები“. „დასაჭურისებას“ უწოდებდნენ „გათეთრებას“.

„მტრედების საძმო“ წევრები მოკრძალებული ცხოვრების წესს მისდევდნენ. თავს იკავებდნენ ხორცის ჭამისა და სპირტიანი სასმელებისგან, არ ეწეოდნენ, არ იგინებოდნენ, გაურბოდნენ მხიარულებას, რეგულარულად დადიოდნენ ეკლესიაში. სიტყვიერად ცდილობდნენ თავი მოეჩვენებინათ მართლმადიდებლებად. ერთმანეთთან საუბარში სექტანტები ეკლესიას უწოდებდნენ „თავლას“, ხოლო ეკლესიის მსახურებს „მოჭიხვინეებს“. მსახურებას სკოპცები საიდუმლოდ ატარებდნენ. საერთო ლოცვის შემდეგ ცეკვავდნენ ისე, რომ უკიდურეს ტრანსში ვარდებოდნენ.

ბუნებრივია, ისინი მთლიანად უარყოფდნენ ქორწინებას. საშვილოსნო ორგანოებს სატანის გასაღებს და ჯოჯოხეთის უფსკრულს უწოდებდნენ. ბავშვებს თვლიდნენ გალატაკებისა და უბედურების მთავარ მიზეზად.

სექტას დიდი რაოდენობით უერთდებოდნენ გლეხები. მოგვიანებით მათ შეუერთდნენ მემქნანები და მდიდარი ვაჭრები, რომლებიც ამ გზით ფიქრობდნენ სამოთხეში შესვლას. პარალელურად სექტანტები ვარაუდობდნენ გამდიდრებას, რადგან მათ არ ჰყავდათ მემკვიდრეები (ისინი წყვეტდნენ ოჯახთან კავშირს, ხოლო შვილების ყოლა უკვე აღარ შეეძლოთ). სექტის წესდების თანახმად ერთ-ერთი სკოპცის სიკვდილის შემთხვევაში, გარდაცვლილის ქონება სხვა სექტანტს გადაეცემოდა. ამდენად, სექტამ გაიჩინა მძლავრი ფინანსური რესურსები. კასტრირებულებმა ნებისთნე უნებლიედ მთელი ძალები მიმართეს ბიზნესის საწარმოებლად და არცთუ იშვიათად დიდ წარმატებას აღწევდნენ.

ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ სექტა გამოირჩეოდა მძაფრი პროზელიტიზმით – ისწრაფოდა, რაც შეიძლება მეტი ადამიანი მიეზიდა თავის რიგებში. ადამიანების მოტივაცია, დამშვიდობდნენ ბუნებრივ მდგომარეობას, კარიერისა და პოპულარობის გარდა, ბუნებრივია, იყო რელიგიური ფანატიზმი.

სკოპცები სხვა ადამიანებს მეორე ხარისხოვან მოქალაქეებად თვლიდნენ, რომლებიც შეიძლებოდა მოეტყუებინათ და გაექურდათ. ძმობას ჰქონდა სკოლები, სადაც ამზადებდნენ კარტის მოთამაშე თაღლითებს. სექტანტებს ბუნებრივია, არ ჰყავდათ მემკვიდრეები, ამიტომ დაგროვილი ქონება ძმობის კუთვნილება ხდებოდა, რაც ზღაპრულად ამდიდრებდა მათ. თანხას იყენებდნენ ხელისუფლების მოქრთამვისათვის. გარდა ამისა ფული

წარმოადგენდა მნიშვნელოვან სტიმულს ახალი წევრების სექტაში მისაღებად, რომლებიც შეიძლება მოკლე დროში ზღაპრულად გამდიდრებულიყვნენ.

სექტაში ხვდებოდნენ გაუსაძლისი პირობებიდან გამომდინარე, მონებად ქცეული ადამიანები, საბუთების გარეშე მცხოვრებნი, უსახლკარონი, რომელთაც განყვეტილი ჰქონდათ კავშირი ნათესავებთან. შორეული ქალაქებიდან და სოფლებიდან ჩამოსულები თანახმანი იყვნენ, ლუკმა-პურისა და თავშესაფრის სანაცვლოდ დასაქურისებას დათანხმებოდნენ და თემის წევრები გამხდარიყვნენ.

XIX საუკუნის დასაწყისში ძველი მეთოდები, როცა უბრალო მანიპულაციებით სკოპცები ახალ წევრებს იღებდნენ სექტაში, საკმარისი აღარ აღმოჩნდა. ამიტომ, პრაქტიკაში შემოვიდა დანაშაულებრივი გზით წევრებად ჩარიცხვა. კერძოდ, ადამიანების გატაცება, ძალადობრივი კასტრაცია (შაუროვი 2023ბ: 29).

ამავე დროს თვითკასტრაციას ეწოდნენ ჯარისკაცები, პატიმრები, მოსახლეობა. იდეა იყო ელემენტარული: იკვთდა რა გამრავლების ორგანოებს, „ავტომატურად ჯავშნიდა“ ადგილს სამოთხეში – „ცოდვის“ ჩადენა მას ხომ აღარ შეეძლო.

არსებული ფაქტების შესახებ იცოდა სასულიერო წოდებამ, საზოგადოებამ, პოლიციამ, ადგილობრივმა ადმინისტრაციამ, რომელიც ქრთამის გამო თვალს ხუჭავდა. მოსახლეობა ჩუმად იყო, რადგან გრძნობდა დაუცველობას.

სკოპცები განასხვავებდნენ ორი სახის კასტრაციას: „დიდი და პატარა ბეჭედი“. დასაქურისების პროცესი რამდენიმე სტადიას გადიოდა. ყოველი მათგანი საშინლად მტკივნეული იყო. „პატარა“ ანუ „პირველი ბეჭედი“ – ეს იყო სათესლე ჯირკვლების ამოკვეთა. ამპუტაციის დაწყებამდე „სათესლე ჯირკვლებს“ ჩაქუჩით „უჭეჭყავდნენ“ და შემდეგ აჭრიდნენ. მოგვიანებით ამ პრაქტიკაზე ხელი აიღეს და იყენებდნენ მხოლოდ ბასრ იარაღებს და გაცხელებულ რკინას ქრილობების ამოსაწვავად. უნდა ითქვას, რომ ოპერაციის შემდეგ ზოგიერთი მამაკაცი ინარჩუნებდა ურთიერთობის შესაძლებლობას. ამიტომ ისინი მიაჩნდათ ცოდვისგან არასრულყოფილად განწმენდილებად.

ამის შემდეგ, ვისაც სურდა დაეკავებინა სექტის იერარქიაში მაღალი მდგომარეობა, აუცილებელი იყო გადასულიყო „მეორე“, ანუ „სამეფო ბეჭედზე“. ეს კი იმას ნიშნავდა, რომ მთლიანად უნდა მოეკვეთა სასქესო ორგანოები. ზოგიერთ თემში არსებობდა „მესამე ბეჭედიც“, რაც სასქესო ორგანოების მთლიანად ამოღებას ითვალისწინებდა.

ქალები, რომლებიც სხვადასხვა მიზეზით (მაგალითად, ქმრის მიბაძვით) შედიოდნენ სექტაში, ასევე საფრთხეში იგდებდნენ თავს და თანხმდებოდნენ მტკივნეული ოპერაციის ჩატარებაზე. მათ კვეთავდნენ მკერდს, ხოლო ზოჯგერ სასქესო ორგანოებს უწვავდნენ, რაც აფერხებდა ბავშვის გაჩენას. თუმცა იყო შემთხვევები, როდესაც ქალები ტოვებდნენ სექტას, თხოვდებოდნენ და აჩენდნენ შვილებს.

სკოპცების მოძრაობა იმდენად პოპულარული გახდა, რომ ხელისუფლება შეშფოთდა. სექტანტების პირველი სასამართლო პროცესი ჩატარდა 1772 წელს. დაახლოებით 300 სექტანტი ციმბირში გადაასახლეს. სელივანოვი გაიქცა, მაგრამ ორი წლის შემდეგ დააპატიმრეს და გაამათრახეს. თავისი ცხოვრების შემდგომი ოცი წელი მან ირკუტსკში გაატარა. სკოპცები კანონგარეშე გამოაცხადეს, მაგრამ სექტანტების რიცხვი გეომეტრიული პროგრესიით იზრდებოდა. მათ შორის, გავრცელდა ინფორმაცია, რომ კონდრატე სელივანოვი შემთხვევითი პიროვნება კი არ იყო – არამედ თავად პეტრე მესამეა, რომელიც გარყვნილმა დედოფალმა ეკატერინე მეორემ ციმბირში გადაასახლა და სწორედ ამიტომ თავი დასაქურისა.

ეს მოსაზრება სექტანტებში კიდევ უფრო განმტკიცდა მას შემდეგ, როდესაც ეკატერინე დიდის გარდაცვალების შემდეგ პავლე პირველმა კონდრატე გადასახლებიდან დააბრუნა. მართალია თუ არა ძნელი სათქმელია, მაგრამ მრავალი ისტორიული წყარო ამტკიცებს, რომ იმპერატორმა მას აუდიენცია დაუნიშნა, რის შემდეგ სელივანოვი გაგზავნეს შეშლილთა სახლში.

სექტანტებისთვის ოქროს ხანა დადგა, როდესაც ხელისუფლებაში მოვიდა ალექსანდრე I. სელივანოვი კვლავ თავისუფლებას დაუბრუნდა. ის შეიფარა პოლონეთის ყოფი-

ლი მეფის დიდმოხელემ *აღექსეი ელიანსკიმ*. მალე ისიც სკოპცი გახდა. სელივანოვმა და ელიანსკიმ შეადგინეს პროექტი სახელმწიფოს ახალი მოწყობის შესახებ. პროექტის მიხედვით მთელი რუსეთი უნდა გადაქცეულიყო სკოპციების „ხომალდად“. ანუ კასტრაციას უნდა დაქვემდებარებოდა ყველა – იმპერატორით დაწყებული უკანასკნელი ყმა-გლეხის ჩათვლით. ამის შემდეგ რუსეთი გახდებოდა სამოთხე. პროექტის მიხედვით ალექსანდრე პირველის სულიერი მოძღვარი უნდა ყოფილიყო სელივანოვი, ხოლო შეიარაღებული ძალების მთავარსარდალი ელიანსკი. პროექტის წაკითხვის შემდეგ იმპერატორმა ელიანსკი გადაასახლა, სელივანოვს კი რატომღაც ხელი არ ახლო.

სელივანოვზე თვალთვალი და სახლის ჩხრეკა პოლიციას აეკრძალა. ყოველკვირეული რიტუალების დროს კონდრატე საკუთარი ხელით ასაჭურისებდა ბავშვებს და მოზრდილებს. ერთ-ერთ რიტუალს 1805 წელს დაესწრო თავად იმპერატორიც. მართალია, „ამოენვა ცოდვის გველი“ არ მოისურვა, მაგრამ მისი ვიზიტის შემდეგ, ბუნებრივია, უფრო მეტად გაიზარდა სექტისადმი ინტერესი პეტერბურგის თავადაზნაურთა შორის.

მხოლოდ 1820 წელს შეიცვალა ვითარება. ალექსანდრე I-ის ფავორიტმა სანქტ-პეტერბურგის გენერალ-გუბერნატორმა გრაფმა *მიღოხაელოვიჩმა* გაიგო, რომ სკოპციების რიტუალებს ესწრებოდნენ მისი ძმისწულები, მაშინვე დაიწყო გამოძიება. გაირკვა, რომ სელივანოვი ასაჭურისებდა არა მხოლოდ მოქალაქეებს, არამედ, ჯარისკაცებსა და მეზღვაურებს. დასჯის დროს მილორადოვიჩი იყო სასტიკი: ცოტა ხანში უმაღლესი ინსტანციის ნებართვით, საქმე სასამართლომდე მივიდა. კონდრატე გაგზავნეს სუბდალის ერთ-ერთ მონასტერში, სადაც გარდაიცვალა 1832 წელს.

ერთია, რომ მისი დაწყებული საქმე, კვლავ გრძელდებოდა. რუსეთში სკოპციების რაოდენობა ათიათასებს ითვლიდა. სელივანოვის გარდაცვალების შემდეგ სექტის ერთ-ერთი ლიდერი გახდა პირველი გილდიის ვაჭარი *მაქსიმ პეოტიცინი*. მრავალმა სექტანტმა თავისი ქონება მას ანდერძით გადასცა. თანამედროვე ჟარგონი რომ გამოვიყენოთ ის იყო „ობშიაკის“ მცველი (ლიშუკონსკი 2022: 43).

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, პირველი რუსი სექტანტები ვინც საქართველოში ჩამოასახლეს სკოპციები იყვნენ. მათი შემოსვლა ჩვენს ტერიტორიაზე დაიწყო XIX საუკუნის 20-იან წლებში (სონღულაშვილი 2018: 558). 1822 წლიდან სკოპციებს უმთავრესად რედუტ-კალებში და სოხუმში ასახლებდნენ. 1825 წლიდან მათ გზავნიდნენ მდინარე რიონთან მდებარე სოფელ მარანში დასასახლებლად. მალე აქ თავი მოუყარეს სამას კაცამდე. სკოპციების ერთი ჯგუფი შემდეგში დაასახლეს სოფელ კოდორში. მათ დაევალიათ სამხედრო ტვირთისა და ამუნიციის ტრანსპორტირება ყულევიდან (რედუტკალედან) რიონით – მარანამდე. ამ მძიმე შრომამ და მრავალგვარმა გაჭირვებამ გამოიწვია მნიშვნელოვანი სიკვდილიანობა. მათი რაოდენობა თანდათანობით მცირდებოდა, რადგან სექტანტების შეხედულებათა შესაბამისად კასტრაციის გამო სკოპციების ბუნებრივი გამრავლება არ ხდებოდა (ანთაძე 1973: 129).

XIX საუკუნის 40-იან წლებში საქართველოში მყოფი გერმანელი მოგზაური *მოხიც ვაგნეჩი* აღნიშნული სექტის შესახებ შემდეგს გადმოგვცემს:

რუსეთში არის სექტა – სტაროვერები – რომლის მიმდევრები ბიბლიის ერთი ადგილის მცდარად გაგების გამო გარკვეულ ასაკში ისაჭურისებენ თავს. მოსკოვში, პეტერბურგში და რუსეთის ბევრ ქალაქში, თვით რიგაშიც კი ცხოვრობენ ეს იშვიათი ფანატიკოსები, რომლებიც სხეულის სამარცხვინო დამახინჯების საშუალებით იმედოვნებდნენ ზეცაში დაიმკვიდრონ ღირსეული ადგილი. რუსეთის მთავრობამ მისთვის ჩვეული სიმკაცრით სცადა ამ ფანატიკოსთა სექტის დათრგუნვა, მაგრამ რელიგიური ფანატიკოსების წინააღმდეგ ისეთივე წარმატებას ვერ მიაღწია, როგორც პოლიტიკურ შეურაცხადებთან, დასჯის მიზნით ბევრი ეს საჭურისი შებოქცეს დამამშვიდებელი ხალათით, ბევრი კავკასიაში გადაასახლეს, სადაც მათ შექმნეს სამხედრო კოლონიები. მე საკმაო რაოდენობით ვი-

ხილეს ეს ხალხი, რომლებიც ერთი გერმანელი ექიმის მტკიცებით, სხვა ინდივიდებთან შედარებით უფრო მეტად დაავადებულნი ენდემური ავადმყოფობებით წვანან ქუთაისის სამხედრო ჰოსპიტალში. მკრთალი მიწისფერი, სიგამხდრე და საზიზღარი ქალური გამო-მეტყველება უწვერო ქოსა სახეებისა ამ საჭურისებს სხვა რუსი ჯარისკაცებისაგან ერთი შეხედვით გამოგვარჩევენებს (ვაგნერი 2002: 115-116).

1855 წელს მარანსა და კოდორში ჩასახლებული სკოპცების რაოდენობა განახევრდა. ცოტა ხანში კი საერთოდ შეწყვეტეს არსებობა.

რუსეთში სკოპცების დევნა კვლავ გრძელდებოდა. 1869 წელს, უკვე ალექსანდრე II-ის დროს, ზემოთ ნახსენები მაქსიმ პლოტიცინი დააკავეს მაღალი თანამდებობის პირისაგან ქრთამის აღების გამო. ჩხრეკისას მისი ბინიდან ამოღებული იქნა 30 მილიონი მანეთი. ხელისუფლებამ ბოლოს გააცნობიერა, რა სახის სექტასთან ჰქონდა საქმე და თემის წევრები კონტროლზე აიყვანა. ცოტა ხანში სასამართლოს წინაშე წარდგნენ პლოტიცინი და სექტის 40 წევრი. სამედიცინო შემოწმებით გაირკვა, რომ ყველა ფიგურანტს ამოჭრილი ჰქონდა სასქესო ორგანოები. თავად მოძღვარს კი, როგორი გასაკვირიც არ უნდა იყოს „მაკაცის დამადასტურებელი მოწმობა ადგილზე აღმოაჩნდა“. მას ბრალი წაუყენეს ასოთა მოკვეთაში, ერესში და სხვა „დანაშაულებების“ გამო. ჩამოერთვა ყველა უფლება და გაასახლეს ციმბირში. სკოპცების ძირითადი ნაწილი გადავიდა არალეგალურ ცხოვრებაზე, თუმცა ძველებურად ინარჩუნებდნენ გავლენას.

1917 წელს სკოპცების ლიდერებს ჩაუტარდათ ექსპროპრიაცია. დოკუმენტების თანახმად, ვაჭარ ბურცევისგან „ამოიღეს“ ოთხი მილიონი მანეთი ოქროთი, ძმები ნიკიფოროვებისგან – მილიონი, ხოლო დები სმირნოვებისგან – 500 ათასი. გამორჩეულად ხმაურიანი სასამართლო ჩატარდა 1929 წელს. სოფლის სკოპცები საბჭოთა ხელისუფლების მტრად აღიარეს და გადაასახლეს ციმბირში, ქალაქში მცხოვრები სექტის წევრები კი ციხეში ჩასვეს. თითქმის მომხდარს ჯვარი დაესვა, მაგრამ... პროცესი სკოპცებთან დაკავშირებით განახლდა 40-იანი წლების ბოლოს. ითვლებოდა, რომ სექტა გაუჩინრდა 1970-იან წლებში, თუმცა ცალკეული ჯგუფების შესახებ ცნობები გამოჩნდა 1990-იან წლებშიც.

დამოწმებანი

ანთაძე 1973: ნ. ანთაძე. *საქართველოს მოსახლეობა XIX საუკუნეში*, თბილისი.

გელოვანი 1990: ა. გელოვანი. *ჩქმენა, ღმეხთები, ადამიანები*, თბილისი.

გეგეშიძე 1988: დ. გეგეშიძე. *საუბაჰი ათეიზმსა და ხედიგიაზე, გამომცემლობა „მეცნიერება“*, თბილისი.

გელაშვილი 2002: მოხიც ვაგნეხი, *საქართველოს შესახებ, გერმანული ტექსტი თარგმნა, შესავალი, კომენტარები და საძიებლები დაურთო გია გელაშვილმა, გამომცემლობა „არტანუჯი“*, თბილისი.

ერქომაიშვილი 2005: ვ. ერქომაიშვილი. *ფიდოსოფია, თსუ-ს „გამომცემლობა“*, თბილისი.

ლიშუკონსკი 2022: А. Лешуконский. Скопцы – тайные правители России, *Секретные архивы*, №11.

მჭედლიშვილი-ნაკუდაიძე 2007: ლ. მჭედლიშვილი-ნაკუდაიძე. *დუხოპორების ისტორიიდან ამერიკაში, ახალი და უახდესი ისტორიის საკითხები*, №2, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი.

სიგუა 2012: ს. სიგუა. *კუდგუხოროგიის საფუძვლები*, ტ., II, თბილისი.

სონღულაშვილი 2018: ა. სონღულაშვილი. *საბჭოუხი პოლიტიკა და საქართველოს ეხოვნუდი უმციხესობა, გამომცემლობა „უნივერსალი“*, თბილისი.

ფილიმონოვა 2023: Е. Филимонова. Корабль хлыстов, *Загадки истории*, №14.

შაუროვი 2023ა: Э. Шауров. Жизнь после смерти, *Загадки истории*, №1-2.

შაუროვი 2023ბ: Э. Шауров. Рай без гениталий, *Загадки истории*, №18.

THE RELIGIOUS SECT OF SKOPTSY (IN 1840s-1850s)

Avtandil Songhulashvil

TSU, Institute of History and Ethnology Ivane Javakhishvili
a.songulashvili@yahoo.com

The first Russian Raskolniks who came to Georgia were Skoptsy (eunuchs). Since 1822, the Skoptsy were resettled mainly in Redut-Kaleh and Sukhumi. In 1825, they were sent to settle in the village of Maran, located by the river Rioni. Soon about 0.3 thousand people gathered here. One group of Skoptsy was later settled in the village of Kodori. They were assigned to transport military cargo and ammunition from Kulevi (Redutkale) Marana through Rioni. This hard work and many hardships caused significant mortality because the natural reproduction of the Skoptsy did not take place due to the graceful castration according to their sectarian views.

In 1855, the number of Skoptsy settled in Marani and Kodori was halved. After a while, it ceased to exist altogether.

The sect was active in Russia for a century and a half and was destroyed only during Soviet rule.